

dolus від dolus malus як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Згодом розмежування було проведено романістами при дослідженні вказаних понять. Ці розмежування полягали у тому, що обман був більш широким поняттям і включав в себе злий умисел.

Література:

1. Марк Туллий Цицерон. Полное собрание речей в русском переводе (отчасти В. А. Алексеева, отчасти Ф. Ф. Зелинского). Т. 1. Санкт-Петербург, изд. А. Я. Либерман, 1901.
2. Бартошек М. Римское право. (Понятия, термины, определения): Пер. с чешск./М. Бартошек. – М.: Юрид. лит., 1989. – 448 с.
3. Дигесты Юстиниана/Перевод с латинского; Отв. ред. Л. Л. Кофанов. Т. I.- М.: Статут, 2002.- 584 с.
4. Фельдштейн Г.С. Психологические основы и юридическая конструкция форм виновности в уголовном праве – М.: товарищество типо-литографии Владимир Чичерин. 1903 г. – 528 с.
5. Савиньи Ф.К. Обязательственное право. Перевод с немецкого/ Савиньи Ф.К.; Пер.: Мандро Н., Фукс В. – М.: Тип. А.В. Кудрявцевой, 1876. – 610 с.

Цонєва Аліна Андріївна,

*студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Давидова І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ

Проблеми шлюбних відносин завжди приваблювали людей, це є предметом обговорення, вивчення та дослідження, тому що ці відносини забезпечують продовження людського роду та нормальне функціонування суспільства.

На думку юристів і соціологів, шлюб – це суспільний інститут, який регулює відносини між особами, які його укладають. Це своєрідна історична форма відносин між статями, між чоловіком і жінкою, яка регулюється суспільством, ці відносини мають встановлені права й обов'язки по відношенню один до одного і до свого потомства. Інакше кажучи, шлюб – це традиційно прийнятий спосіб формування сім'ї та суспільного контролю за нею, одне із знарядь і шляхів самозбереження й розвитку суспільства. Чільне місце займає питання розірвання шлюбу, із яким пов'язуються важливі правові наслідки. Адже, припинення шлюбу, тягне за собою припинення особистих та майнові правовідносин подружжя, крім того, припинення шлюбу може бути підставою для виникнення інших правовідносин.

Згідно з чинним законодавством України (ст. 21, ст.104 Сімейного Кодексу), шлюб є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану, шлюб припиняється за однією з двох підстав: внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; внаслідок розірвання шлюбу. Але, щоб осягнути сутність та зрозуміти істинне значення інституту шлюбу, зокрема розірвання шлюбних відносин, треба зазирнути до витоків становлення цього поняття, а саме розглянути, які особливості припинення шлюбу існували в Римському праві.

Якщо ознайомитися з деякими думками римських юристів щодо шлюбу, стає очевидним, що вони значною мірою ідеалізували це поняття. Так, наприклад, Модестін писав про шлюб як про союз чоловіка та жінки, союз на все життя, спілкування, засноване на праві божому та людському. Для римлян шлюб був добровільним союзом, що укладається на все життя, вони не допускали шлюбу проти волі одного з подружжя і вважали, що не може бути укладений шлюб інакше як за згодою всіх, тобто тих, хто вступає в шлюб і в чий владі вони знаходяться».

На думку римських вчених, шлюб припиняється розлученням, смертю, взяттям в полон або іншим випадком рабства одного з подружжя. Також говорять і про інші підстави припинення шлюбу, що існували в римському праві. Так, В.Б. Новицький зазначає, що шлюб припинявся в зв'язку з втратою громадянства, тому що негромадяни, окрім *latini veteres*, як відомо не мали *ius conubii*, а тому не могли мати законний римський шлюб. Г.О. Дормідонтов зазначає, що, як правило, підставами для припинення шлюбу були повна втрата дієздатності одним з подружжя, оскільки недієздатна особа не могла перебувати в шлюбі. Але, попри це, особливу увагу привертає саме розлучення, яке і досі залишається спірним питанням поміж вчених. Серед римлян мала місце думка, що розлучення є злом, але ще більшим злом є шлюб, що триває тільки для вигляду».

Перший випадок розлучення датується 306 роком до н. е. До початку нашої ери випадки розлучення почали зустрічатися все частіше. Жінки також розлучалися, але в основному ініціатива йшла від чоловіків. Розлучення не були винятком і за часів імперії, незважаючи на закони імператора Августа. Найдавніше вимога про розлучення зустрічається в Законах XII таблиць: «наказав своїй дружині взяти належні їй речі і, віднявши ключ, вигнав».

Вчені схиляються до того, що римському праву була притаманна свобода розлучень. Щодо цього питання, то неможливо дати однозначну відповідь, адже існує багато нюансів. Справа в тому, що на початку розвитку римської держави інститут розлучення офіційно не був обмежений, але не дивлячись на це, суспільством не сприймався. Крім того, мова йшла тільки про чоловіків.

Загальновідомо, що чоловік в римській сім'ї мав домінуюче положення і повну владу над його дружиною. Зрозуміло, що це стосується шлюбу *cum manu*. В цьому шлюбі, який виник раніше за *sinemanu*, дружина -повністю позбавлена дієздатності, це говорить про те, що вона не могла вчинювати юридичні дії, тобто, безпосередньо, розлучення. Так як жінка знаходилася під опікою чоловіка, тому саме він вчиняв всі юридичні дії від її імені. А отже, для цього виду шлюбу характерним було одностороннє розлучення за ініціативою чоловіка.

Варто звернути увагу на згаданий раніше шлюб *sinemanu*. Тут спостерігається те, що ініціювати розлучення може не тільки чоловік, а й сама дружина чи її батько. Оскільки жінка в даному виді шлюбу не перебуває під владою чоловіка, вона отримує незалежність від нього, й перебуває під владою свого батька (в деяких випадках вона стає взагалі вільною від чоловічої влади). Таким чином, дружина не підпорядковується чоловіку, а він в свою чергу не може вчиняти дії від її імені. Жінка зберігає повну дієздатність.

Важливим фактом, на який треба звернути увагу, є матеріальне покарання. Варто зрозуміти, що вчинення певних дій завжди повинне мати причини, так, в римському праві, якщо мало місце одностороннє волевиявлення до розлучення без поважних причин, це тягло за собою великий штраф. В той час як одностороннє розлучення за поважних причин могло відбутися, якщо один з подружжя вчинив винні дії, наприклад, порушив вірність, або вчинив замах на життя, або за відсутності винних дій – нездатність до народження дітей.

Підсумовуючи, варто зазначити, що протягом існування Стародавнього Риму, інститут розлучення, не був завжди однаковим і поступово зазнавав змін та еволюції. Спочатку це поняття було позбавлене нормативного регулювання і було позбавлене права на існування з моральної точки зору. З плином часу, коли суспільство стало більш лояльним до такого виду припинення шлюбу, розлучення досягло свого апогею. Суспільство стало розбещеним, а кількість розлучень вказувала а свавілля з боку громадян. Саме тому необхідним було ввести різноманітні обмеження та конкретно визначити причини, за яких розлучення допускалося можливим. В іншому випадку, накладалися штрафи та інші санкції. Якщо провести паралель з сьогоденням, ми побачимо звідки бере свій початок інститут розірвання шлюбу в Україні, там обумовленість широкого кола прав та обов'язків подружжя, і зокрема процедура розірвання шлюбу.

Отже, вивчення особливостей римського шлюбу зберігає актуальність і донині, оскільки сучасне шлюбне право європейських країн ґрунтується

насамперед на розуміннях юридичного споріднення, до того ж Сімейний кодекс України увібрав в себе категоріальний апарат з римського приватного права.

Література:

1. Сімейний Кодекс України
2. Римское частное право: Учебник/ Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. – М.: Юриспруденция, 2002. – С. 113
3. Г.О.Дормидонтов. Система римского права. Семейное право. – Типо-литография Императорского университета, Казань: 1915. – С. 82
4. А. Казанцев. О разводах по римскому праву. – Киев: 1892. – С. 183
5. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової.- Х.: Право, 2008. – С. 646
6. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: Підручник. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – С. 512